

L'Agenda Llatinoamericana Mundial és un exemple de la riquesa natural i humana que ens arriba de la pàtria gran llatinoamericana. Una contribució solidària, definida bàsicament com a eina pedagògica i de transformació social, vers la pàtria major (la terra).

L'Agenda Llatinoamericana, eina pedagògica i de transformació social

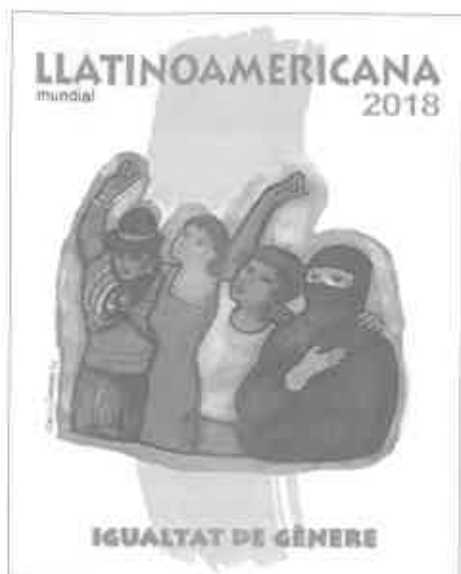
JORDI ROIG

Professor de Secundària de l'institut
el Pedró de l'Escala (Alt Empordà)

El continent llatinoamericà, tot i la seva enorme riquesa natural i humana, ha sigut víctima històricament de tot tipus d'injustícies, és un dels territoris amb més desigualtats del món i té un passat recent marcat per la tragèdia: cops d'estat, dictadures, assassinats massius, invasions estrangeres, catàstrofes naturals, etcètera. Aquesta història, però, li ha donat força per emergir amb una gran dignitat com a poble amb un profund sentiment de pertinença i per reivindicar-se al món com a model de societat íntegra amb una gran capacitat de resistència. I això ho fa des de la reconexió amb la mare terra (la Pacha Mama, que diuen els aimares andins) i a partir de la recuperació de les arrels indígenes, durant tants segles denigrades per les elits d'aquests països.

L'Agenda Llatinoamericana Mundial ja va néixer, en una data prou simbòlica, el 1992, any en què Espanya i alguns estats llatinoamericans celebraven el «quinto centenario del Descubrimiento». La seva aparició, una iniciativa del teòleg José María Vigil i del bisbe del Mato Grosso brasiler, Pere Casaldàliga, que van coincidir a Nicaragua, va ser una resposta a aquesta injúria cap als pobles llatinoamericans. I, a més, en uns moments en què mig continent vivia encara en règims opressors i corruptes. Per tant, l'existència de l'Agenda, ja de per si simbolitza l'esperit de resistència dels

pobles llatinoamericans, que s'oposa a la visió eurocèntrica i racista que manipula la història i justifica l'extermini dels pobles i les cultures indígenes que va dur a terme l'imperi espanyol des d'aquell llunyà 12 d'octubre de 1492 i que continuaren els estats criolls que el varen rellevar d'ençà els inicis del segle XIX.

Avui s'editen 50.000 exemplars de l'Agenda a catorze països i en cinc idiomes diferents. L'èxit ve donat perquè aquesta publicació és molt més que un simple anuari. És una antologia de textos elaborats per pensadors alternatius o militants de base sobre el tema general, sempre candent i polèmic, escollit per a cada edició¹. És alhora un recull de memòria històrica de la militància llatinoamericana que ha lluitat pels drets dels pobles llatinoamericans o de la humanitat sencera. És també una eina de participació, a través

de nombrosos concursos de tota mena que s'hi plantegen.²

Però, per damunt de tot, tal com la defineix sense complexos en la introducció anual José María Vigil, és un instrument pedagògic per a comunicadors, educadors populars, militants de base, mestres, catequistes, etcètera. Els textos són breus i àgils —sota la concepció de la pàgina cartell— perquè siguin fàcilment fotocopiabils per ser utilitzats com a material de treball a l'escola, en la reunió de grup en l'alfabetització d'adults o exposada al tauler d'anuncis.

Precisament aquest ús pedagògic de l'agenda en condiona l'estructura i l'organització dels continguts, pensada a partir de la metodologia llatinoamericana (inspirada en Paulo Freire) de veure, jutjar i actuar. Veure per analitzar la conjuntura; jutjar per donar claus reflexives que ens ajudin a interpretar cada qüestió de debat des del moment present. I, finalment, les propostes de l'actuar. Perquè no hi ha cap reflexió de l'Agenda que no proposi una acció concreta en defensa de les grans causes³, elaborada des de les bases populars, que ajudi a construir un món més just, ecològic i solidari. Les experiències alternatives, pensades en clau de resistència i d'autoorganització, que ens arriben des de Llatinoamèrica, són múltiples i molt enriquidores i abasten molts terrenys: l'econòmic, l'associatiu, el polític i també l'educatiu, que és el que ens ocupa en aquest article.

En efecte, l'ús educatiu és l'àmbit central de l'agenda. El que, al capdavant, en jus-

[1] Els temes globals de l'agenda en darrers anys han sigut: la política (2008), el socialisme (2009), l'ecologia (2010), Déu i la religió (2011), el bon viure i el bon conviure (2012), l'economia (2013), la llibertat (2014), els drets humans (2015), la prosperitat (2016) i l'ecologia integral (2017). L'any 2018 el tema serà el de la igualtat de gènere.

2. En l'agenda d'enguany són el premi del conte curt llatinoamericà, el premi Antònic Montesiños al gest profètic en defensa de la dignitat humana a l'Amèrica Llatina, el premi a la difusió dels principis del decreixement, el concurs d'opinió escrita, el premi del concurs de pàgines neobíbliques, etcètera.

3. Les grans causes llatinoamericanes són la causa dels indígenes, la causa racial, la causa per la justícia social, la causa per la igualtat de gènere i la causa ecològica.

Educadors entitat SERPAJ Iquique.

tífica, amb més força, l'existència. La Comissió de l'Agenda Llatinoamericana de Girona⁴ sempre ha tingut molt clar aquest concepte i ha fet una important tasca de creació de materials complementaris propis, implicant-hi directament mestres, professors i educadors populars. Aquests recursos pedagògics són els «fills de l'Agenda». En són alguns exemples els pòsters del darrer discurs de Charles Chaplin i de l'indi Guacaipuro sobre el deute extern, el conjunt de tretze documentals temàtics de l'Excusa, el conte *L'Agenda de don Paulo* —que explica l'Agenda als infants—, l'edició d'un calendari mural o l'edició en format pòster del *Mapa Peters per una mirada justa del món* i del *Mapa de la Vergonya*. També l'opuscle *Carta a la Terra*, amb textos de Pere Casaldàliga; i el llibre *Com salvar-nos amb el planeta*, de l'educador Joan Surroca, que va elaborar expressament per a l'agenda del 2010, dedicada a l'ecologia, el CD amb gravacions de textos de l'Agenda Llatinoamerican@ *Escúchate* —en castellà i català, pensat per a la gent que té dificultats en la lectura—, i el llibre *Antologia dels 20 anys de l'Agenda* (edició en castellà, en català i una de pròpia sobre Nicaragua). Durant aquests

anys, dins de la Comissió, per treballar aquests materials i crear-ne de nous s'han anat creant grups de treball de mestres i ensenyants com el Front d'Educadors Solidaris o els Educadors per l'Agenda. Aquests darrers, coordinats pel mestre i educador Jordi Pujadas, el curs 2009-10 van crear un document digital i imprimible, *Orientacions pedagògiques i aplicació didàctica de l'Agenda Llatinoamericana Mundial i dels materials complementaris*, amb una vintena d'activitats didàctiques competencials dirigides a les escoles i els instituts per treballar els valors i l'educació al desenvolupament.⁵

L'anada i tornada

Un dels punts d'inflexió importants en la campanya gironina d'aquests anys ha sigut l'inici de la campanya d'anada i tornada, endegat per la Comissió de l'Agenda Llatinoamericana gironina el 2003. Qualsevol cooperant o activista hauria de ser conscient que un projecte de cooperació o una campanya a favor dels drets de països del sud o empobrits té molt més sentit si

4. La Comissió de l'Agenda Llatinoamericana és el grup vinculat directament a la Coordinadora d'ONGs de les comarques gironines i l'ARC Marroquí, creat per difondre l'Agenda a la demarcació de Girona.

5. El document *Orientacions pedagògiques i aplicació didàctica de l'Agenda Llatinoamericana Mundial i dels materials complementaris* es pot trobar digitalment a l'enllaç http://www.ilatinoamericana.org/website/cat/descarregues/Orientacions_pedag%C3%B2giques_i_recurso_did%C3%A0ctico.pdf.

som capaços de donar-li un retorn al nostre context, a la nostra realitat, en forma de material pedagògic per a les escoles, d'exposicions, audiovisuals o publicacions. En el cas de l'Agenda, el procés va ser a la inversa. L'Agenda denunciava les desigualtats llatinoamericanes i ens difonia les seves lluites en el nostre país. Nosaltres (els catalans), ho aplaudíem, i d'alguna manera mostràvem la nostra solidaritat, a través d'aportacions econòmiques a projectes de cooperació o mitjançant la col·laboració amb els agermanaments que s'havien anat lligant entre pobles catalans i centreamericans, com l'històric d'Arbúcies amb Palacagüina. Un bon dia, un grup de nicaragüencs residents a Catalunya, vinculats a la Comissió, van tenir la idea que calia assegurar-nos que l'Agenda, amb tot el seu contingut i els seus materials complementaris, també arribessin fins al llogarret més amagat i humil de Llatinoamèrica perquè la gent senzilla d'allà, a través dels seus educadors i líders comunals, la poguessin aprofitar al màxim. És a dir, calia exportar els beneficis de la campanya de l'Agenda que es fa aquí cap allà, que és, al capdavant, on va néixer l'Agenda.

L'Agenda podia ser una excel·lent eina, en aquest terreny, per despertar consciències, perquè els més oprimits s'adonessin de la llosa que tenien a damunt. I, de fet, se sabia que sovint els més pobres no coneixien l'agenda, i que de vegades, encara que sabessin de la seva existència, no podien accedir-hi a causa del seu elevat cost. Per tant, calia abaratir l'agenda als països llatinoamericans i fer una campanya per promoure-la, amb els seus materials, al màxim nombre d'estats del continent. Aquest va ser l'origen de la campanya d'anada i tornada. D'aleshores ençà s'ha estat treballant amb col·lectius de base de diversos països llatinoamericans per editar en castellà els nostres materials, com el calendari solidari, el mapa Peters o el discurs de Chaplin. Per finançar aquesta campanya els ajuntaments poden fer

aportacions econòmiques al projecte anual que gestiona el Fons Català de Cooperació. Les entitats solidàries, per la seva banda, poden pressionar els seus municipis perquè ho facin.⁶

Evidentment Llatinoamèrica és un continent enorme. No és possible arribar a tot arreu. Malgrat tot, mitjançant universitats, ONG, comunitats religioses o simpatitzants de la teologia de l'alliberament, s'ha fet una gran feina en aquest sentit: Nicaragua, el Salvador, Guatemala, Mèxic, Cuba, Perú, Brasil o Xile han estat països receptors d'ajudes i/o materials. Un bon mitjà per arribar a alguns pobles ha estat la dels agermanaments ja existents. Així s'ha vetllat perquè els ajuntaments de Girona, Arbúcies o Malgrat de Mar hagin fet aportacions econòmiques a la campanya del Fons Català pel Projecte de l'Agenda pensant en els seus pobles i ciutats germans de Bluefields, Palacagüina o Cárdenas, a Nicaragua.

Experiències gràfiques de treball comunitari dels materials de l'agenda

Més enllà de ser un material de lectura individual, l'agenda, en el seu conjunt, sobretot està pensada per al treball cooperatiu. El format de la publicació ja està dissenyat per a aquesta finalitat, perquè es puguin fotocopiar articles i es puguin repartir fàcilment entre els participants de tallers i debats. Aquesta pràctica és molt comuna en l'educació popular llatinoamericana, caracteritzada per ser molt horitzontal. En la meua experiència particular, he fet dos viatges per donar suport a la campanya d'anada i tornada a Nicaragua (2005) i Xile (2013). En ambdós casos, vaig participar en nombroses presentacions de l'Agenda adreçades a diversos col·lectius: mestres,

6. L'enllaç al projecte del Fons Català de Cooperació de l'Agenda Llatinoamericana 2018 és <http://www.fonscatala.org/ajuda/1190x.htm?menuda=1&WEBMUMERO=3063>.

Educadors de l'Institut Técnico del Valle Central La Serena.

educadors, estudiants, associacions de professionals de la salut, veïns d'una comunitat camperola i/o veïnal d'un barri, etcètera. La majoria varen ser actes molt oberts, on tothom podia dir-hi la seva, però amb un dinamitzador per introduir els temes i establir un ordre. El taller o presentació sempre era una excusa per fer una denúncia local o parlar dels conflictes que amoïnaven el col·lectiu a qui s'adreçava. L'activitat servia per contextualitzar el conflicte o la lluita del grup en una lluita més global. Sense mencionar-lo, seguïem el vell lema ecologista d'«actua localment i pensa globalment».

En l'experiència més recent, a Xile, l'estiu del 2013, vàrem realitzar nombrosos «conversatorios» i tallers amb persones de diverses edats i perfils socials i professionals. Tothom tenia en comú que pertanyia a grups que estaven en contacte directe amb la gent més humil i maltractada de la societat xilena o bé que estaven embrancats en llargues lluites socials o ambientals contra les polítiques del govern. Des de veterans del Movimiento Obrero de Acción Católica (MOAC) fins a professionals de la salut de barris marginals, organitzacions veïnals, associacions d'immigrants, joves estudiants de Secundària o universitaris, mestres, educadors socials o militants ecologistes. Una bona pràctica era fer tallers en grups per comentar els articles de l'agenda i fer

una posada en comú. La nostra funció, com a observadors catalans convidats, havia de ser discreta: acompanyar i compartir sempre des de la humilitat i el respecte mutu. Tanmateix, vàrem aprofitar l'ocasió per presentar alguns dels materials educatius complementaris que portàvem, per si en volien editar alguna versió pròpia—adaptada al seu punt de vista—. Però bàsicament ens vàrem limitar a escoltar i prendre nota de tot el que ens explicaven i a donar la nostra opinió quan ens la demanaven. Al mateix temps, atès que a Xile havia arribat amb força la remor del moviment del 15M, coneixien la valenta tasca de la PAH pel dret de l'habitatge i també eren coneixedors del procés sobiranista de Catalunya, ens varen fer preguntes sobre la situació al nostre país.

En definitiva, la campanya d'anada de l'Agenda Latinoamericana és un mitjà idoni per compartir recursos, vivències, lluites i intercanviar materials i estratègies comunicatives i formes d'organització solidària. Nosaltres, des de Catalunya potser podem aportar més recursos econòmics; ells, però, des d'allà ens proporcionen molta pràctica quotidiana i una gran experiència de difusió del coneixement molt allunyada dels clixés dels estàndards piramidals als quals encara, a casa nostra, estem massa aferrats.